

Sotkamon kunta
Uutelan osayleiskaava

Kaavan laatijan vastineet; valmisteluvaihe

4.10.2024

Uutelan osayleiskaavan luonnosmateriaali on ollut nähtävillä valmisteluvaiheen kuulemista varten 29.7-30.8.2024 välisen ajan. Lausunnot saatiin Luonnonvarakeskukselta, Kainuun museolta, Kainuun liitolta, Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskukselta ja Kainuun Ely-keskukselta. Tukes ilmoitti, että heillä ei ole lausuttavaa. Mielenpitoita ei saatu.

Luonnonvarakeskus 30.8.2024

Luonnonvarakeskus keskittyy lausunnoissaan oman toimialansa asioihin, eli Uutelan kaivoksen laajennusvaiheen osalta pääasiassa kalastoon ja kalatalouteen liittyviin kysymyksiin.

Osayleiskaavaluonnoksessa kuvattuun toimintojen sijoittumiseen kaivospiirin alueella Luonnonvarakeskuksella ei ole kommentoitavaa.

Uutelan kaivoksen jätevedet johdetaan Mustinjokea pitkin Jormasjärveen. Pöyry Finland Oy:n laatiman Jormasjärven vesistömallinnuksen perusteella Uutelan kaivoksen jätevedet tulevat aiheuttamaan haitallisten aineiden pitoisuuksien nousua Mustinjoessa ja Jormasjärvessä. Mallinnuksessa on tarkasteltu typen, fosforin, nikkelin, arseenin ja sulfaatin pitoisuuksia. Mallinnuksen perusteella esimerkiksi arseenin pitoisuusnousu Mustajoessa voi olla enimmillään 8,1-9 mikrogrammaa litrassa laajennusvaihtoehdosta riippuen. Arseenille ei ole asetettu raja-arvoa Suomen ympäristölaatonormeja koskevassa asetuksessa (VNa 1308/2015), mutta Ruotsin sisävesien hyvän fysikaalis-kemiallisen tilan raja-arvo arseenille on 0,5 mikrogrammaa/l. Jormasjärven Mustinlahdella jätevedet laimenevat ja pitoisuusnousu pienenee. Jormasjärven keskiosan näytepisteillä pintaveden pitoisuusnousu on keskimäärin 0,2-0,3 mikrogrammaa litrassa.

Luonnonvarakeskus kiinnittää huomiota siihen, että louhoksesta tuleva sivukivi koostuu osittain happoa muodostavasta mustaliuskeesta, joka hapettumisreaktioiden seurauksena tuottaa hapanta ja metallipitoista suotovettä. Nykyiselle sivukiven läjitysalueelle on koottu kerroksittain "neutralointipotentiaalia omaavaa louhetta" ja happoa tuottavaa, rikkipitoista musta- ja kiilleliusketta.

Kerroksittaisella läjityksellä on pyritty vähentämään metallien kulkeutumista läjitysalueelta. Sivukivien läjitysalueen ympärillä on suotovesiojat, jotka keräävät osan läjitysalueelta suotautuvasta vedestä, joka edelleen johdetaan vesien käsittelyyn, jossa veteen liuenneita metalleja pystytään saostamaan.

Läjitysalueen pohjarakenteessa ei ole tiiviskerrosta, joten happamat ja metallipitoiset suotovedet suotautuvat alueen pohjakerroksen läpi pohjaveteen. Laajennuksen yhteydessä rakennetaan uusi sivukivialue (Viinakorpi 1), johon pohjarakenne tehdään hienoainemoreenista ja geosynteettisestä lisätiivisteestä, jolla saavutetaan riittävän tiivis pohjarakenne. Nykyisen sivukivialueen laajennuksessa tiivisrakenteena on suunniteltu käytettävän luontaista tai rakennettua turvekerrosta. Luonnonvarakeskuksen näkemyksen mukaan myös nykyisen sivukivialueen laajennuksessa riittävä pohjarakenteen tiivisy tulisi varmistaa käyttämällä geosynteettistä lisätiivistettä.

Luonnonvarakeskuksen näkemyksen mukaan Uutelan kaivoksen jätevesien pintavesiin kohdistuvat haitalliset vaikutukset jäävät paikallisiksi, kohdistuen Mustinjokeen ja Jormasjärven Mustinlahteen. Kuten mallinnuksen yhteenvedossa todetaan, Jormasjärven tilaan tulevaisuudessa vaikuttaa paljon, ehkä jopa pääasiallisesti, Tuhkajoesta tuleva Terrafame Oy:n aiheuttama kuormitus.

Kaavanlaatijan vastine: Lausunnon esitetyt näkökohdat tulevat huomioitavaksi jatkosuunnittelun ja lupamenettelyjen kautta.

Kainuun museo 27.8.2024

Rakennettu ympäristö ja maisema

Hankealueella ei sijaitse valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita eikä arvokkaita maisemia. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, Vuokatin vaarajono ja rantakylät, sijaitsee lähimmillään noin 2,5 kilometrin päässä hankealueelta. Hankealueen lähistöllä sijaitsee kaksi valtakunnallisesti arvokasta perinnemaisemakohtetta, Puhakan laitumet noin 3 kilometriä suunnittelualueesta lounaaseen ja Lintulehdon metsälaidun noin 3,5 kilometriä suunnittelualueesta koilliseen. Lähimmät maakunnallisesti arvokkaat perinnemaisemakohteet ovat Ohra-Aho 7,5 kilometrin ja Uuden Kaura-Ahon laidun 9,5 kilometrin etäisyydellä suunnittelualueesta.

Lähin valtakunnallisesti merkittävä rakennetun ympäristön kohde on suunnittelualueesta noin 10 kilometrin päässä pohjoispuolella sijaitseva Huovilan turbiinimylly, joka kuuluu Kainuun puromyllyjen RKY-kokonaisuuteen. Lähin maakunnallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde on noin 11 kilometrin päässä koillisessa sijaitseva Hongikon pihapiiri.

Noin 10 kilometrin säteellä suunnittelualueesta sijaitsee lukuisia kulttuurihistoriallisesti merkityksellisiä pihapiirejä ja rakennuksia sekä kolme paikallisesti arvokasta perinnemaisemakohtetta. Teerivaaran alueella, noin 3 kilometrin etäisyydellä idässä on paikallisesti arvokas Vuorimäen tila, ja kolmen kilometrin etäisyydellä lounaassa Talvivaaran länsipuolella on paikallisesti arvokas kulttuuriympäristökohde, Alapihan pihapiiri, joka muodostaa arvokkaan kokonaisuuden yhdessä arvokkaaksi perinnemaisemakohteeksi luokitellun Puhakan laitumen kanssa. Sen lähistöllä sijaitsee myös kämppähistoriaa edustava Pantalehdon kämpppä, jonka arvoa lisää sen näkyvä sijainti. Talvivaaran etelärinteellä, noin 5 kilometrin päässä hankealueelta sijaitsee paikallisesti arvokas Metsäniemen pihapiiri.

Kaikki rakennetun kulttuuriympäristön sekä maiseman arvokohteet on esitetty selkeästi kaavaselostuksessa. Selostuksessa on myös esitetty havainnekuvien avulla, miten kaivoksen laajeneminen ja uudet sivukivialueet näkyvät läheisissä arvokkaissa maisemakohteissa. Muutos on maisemassa havaittavissa, mutta koska kyseessä on jo olemassa olevan kaivoksen laajentaminen, sillä ei katsota olevan merkittävää vaikutusta maisemaan. Muutokset näkyvät vain muutamiin maiseman ja rakennetun ympäristön arvokohteisiin.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Muinaisjäännökset ovat menneisyydessä eläneiden ihmisten toiminnasta jääneitä jälkiä. Ne ovat pääasiassa kiinteitä muinaisjäännöksiä ja ne voivat olla myös irrallisia muinaisesineitä. Kaikki kiinteät muinaisjäännökset ovat Suomen muinaismuistolain (295/1963) mukaan rauhoitettuja. Ilman lain nojalla annettua lupaa kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty.

Uutelan kaivoalueen osayleiskaava-alueella on tehty arkeologinen inventointi kesällä 2018. Tutkimuksissa ei havaittu hankealueella ja eikä sen välittömässä läheisyydessä arkeologisia kohteita.

Kaavanlaatijan vastine: Merkitään tiedoksi

Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskus 30.8.2024

Kaavaselostuksen mukaan liikennöinti alueelle on osoitettu nykytilanteen mukaisesti alueen länsiosasta, mistä malmikuljetukset suuntaavat maanteiden 8730 (Komulanlammentie) ja 870 (Tuhkalantie) kautta Elementis Mineralsin Sotkamon tehtaalle. Uutelan kaivoksen laajentuessa alueen pohjoisosaan rakennetaan uusi tie, joka kiertää aluetta uuden kaivospiirin rajalla alueen itäpuolelle. Muu toiminnan edellyttämä liikennöinti tapahtuu olemassa oleviin yhteyksiin perustuen. *Liikennöinti kaivoksen vuotuisen maksimilouhintamäärän kasvaessa kaksinkertaistuu keskimääräisestä 19 malmikuljetuksesta arkivuorokaudessa, noin 40 kuljetukseen arkivuorokaudessa. Tehtaan ollessa maksimisyötöllään voi kuljetusmäärät nousta keskimäärin noin 50 kuljetukseen päivässä, kaikkina viikonpäivinä.* Lisäksi kaivoksen toimintaan liittyvät muut raskaan liikenteen kuljetukset kaksinkertaistuvat louhinnan kasvaessa, jolloin kyseisiä kuljetuksia on keskimäärin 90 kpl vuodessa.

Uutelan kaivoksen lisäksi liikenteeseen kohdistuu vaikutuksia Terrafame Oy:n kaivoksen liikennöinnistä, joka on lähtökohtaisesti jo määrältään huomattavasti merkittävämpää kuin Uutelan kaivoksen.

Yhteisvaikutukset liikenteeseen kohdistuvat erityisesti seututielle 870 yhdystien 8714 liittymän jälkeiselle pohjoispuoleiselle osalle. Uutelan kaivoksen kasvavan liikennöinnin lisäksi myös Terrafamen kaivoksen liikennemäärien on arvioitu kasvavan. *Terrafamen kaivosta koskevan YVA-selostuksen mukaan Terrafamen kaivoksen kokonaisliikennöinnin on arvioitu kasvavan selvästi, enimmillään yli 600 ajoneuvolla vuorokaudessa nykytilanteeseen nähden. Tämän lisäksi raskas liikenne voisi vielä lisääntyä 15–30 ajoneuvolla vuorokaudessa, mikäli kaivoksella aloitettaisiin mahdollinen nikkeli- ja sulfaattituotanto.* Molempien kaivosten liikennöinnin lisääntyessä liikennöinti kasvaisi kokonaisuutena huomattavasti, kuitenkin suurimmilta osin Terrafamen kaivostoimintaan liittyvän liikennöinnin vuoksi. Molempien kaivosten aiheuttama liikennemäärien kasvu heikentää entisestään liikenteen sujuvuutta ja liikenneturvallisuutta, sekä lisää melu- ja tärinähaittaa kuljetusreittien yhteydessä. Kaivosalueen ja kuljetusreittien läheisyydessä on vain vähän häiriintyviä kohteita, joihin lisääntyvällä liikenteellä on vaikutusta. Liikenteen lisääntymisen vaikutukset arvioidaan Uutelan kaivosalueen osalta kohtalaisiksi. Kuljetusreittien ulkopuolisille tieosuuksille kohdistuvat liikennevaikutukset ovat vähäisiä ja nykyisen tieverkoston arvioidaan soveltuvan hyvin Uutelan kaivosalueen osayleiskaavan mahdollistaman tilanteen mukaiseen liikennöintiin.

Kaavaselostuksen tieliikenneonnettomuudet kappaleessa on tarkasteltu onnettomuustietoja vuosina 2013–2017. Liikenne- ja infrastruktuuri -vastuualue huomauttaa, että uudempia onnettomuustietoja on saatavilla. Niitä voi tarkastella esim. seuraavan linkin takaa: Onnettomuudet kartalla (ramboll.com). Kaavaehdotusvaiheessa on hyvä tarkastella vielä tarkemmin yhteisvaikutuksia Terrafamen kaivoksen kuljetusten kanssa maantieverkon osalta. Kaavaselostuksessa tulee arvioida, kuinka paljon kokonaisuudessaan liikennemäärät lisääntyvät sekä maantiellä 8730 että 870, mikäli molempien kaivoshankkeiden toteutumisen myötä kuljetusten määrä arvioidaan lisääntyvän ennakoitusti. Kaavaselostuksessa on tärkeää tuoda myös esille, aiheuttaako liikennemäärän huomattava lisääntyminen alueelle suunniteltujen hankkeiden myötä liikennejärjestelyiden osalta muutostarpeita maantieverkolle.

Liikenne- ja infrastruktuuri -vastuualueella ei ole muuta huomauttamista kaavaluonnoksesta.

Kaavanlaatijan vastine: *Tieliikenneonnettomuuksien määrää on tarkennettu kohtaan 2.4.4 seuraavasti:* Suunnittelualueelta Sotkamon rikastamolalle johtavalla reitillä on tapahtunut vuosina 2019–2023 yhteensä 9 tieliikenneonnettomuutta, joista kaksi johti loukkaantumiseen. Kuolemaan johtaneita onnettomuuksia ei kyseisellä ajanjaksolla tapahtunut. Kaikki onnettomuudet tapahtuivat tiellä 870.

Arviointia on täydennetty (kohta 7.14.5) liikennemääräarvioilla sekä tuotu esille arvio muutostarpeesta maantieverkolle: Kaivostoiminnan kuljetusmäärät noin tuplaantuvat nykytilasta ja tehtaan ollessa maksimisyötöllään voi kuljetusmäärät nousta keskimäärin noin 50 kuljetukseen päivässä, kaikkina viikonpäivinä. Lisäksi kaivoksen toimintaan liittyvät muut raskaan liikenteen kuljetukset (räjäytyksissä ja vesienkäsittelyssä käytettävät aineet) kaksinkertaistuvat louhinnan kasvaessa, jolloin kyseisiä kuljetuksia on keskimäärin 90 kpl vuodessa. Lisäksi Terrafame Oy:n alueelle suuntautuvan Kolmisopen hyödyntämiseen liittyvä raskaan liikenteen kasvu on noin 2 raskasta ajoneuvoa vuorokaudessa, rakentamisen aikainen henkilöliikenteen kasvu 200 ajoneuvoa vuorokaudessa ja toiminnan aikainen ajoneuvoliikenteen kasvu 25 ajoneuvoa vuorokaudessa. Ajoneuvoliikenteen kasvu nostaa törmäykseen, kaatumiseen ja putoamiseen/suistumiseen liittyvää riskiä. Kaavan vaikutukset ajoneuvoliikenteeseen arvioidaan kohtalaisiksi. Tiestö ei vaadi erityisiä kunnostustoimenpiteitä liikennemäärien kasvun takia. Riskeihin voidaan vaikuttaa henkilöstön koulutuksella ja tarvittaessa liikenteen ohjauksella ja valvonnalla.

Kainuun liitto 12.7.2024

Osayleiskaavaluonnos

Osayleiskaavaluonnoksen kaavaselistuksessa on käsitelty osayleiskaavan suhde maakuntakaavaan ja kaavaa laadittaessa on kiinnitetty huomiota kaivostoiminnan ympäristövaikutuksiin tuotannon aikana ja sen päätyttyä sekä yhteisvaikutuksiin muiden hankkeiden kanssa.

Täsmennyksenä kaava-asiakirjoihin todetaan seuraavaa: osallistumis- ja arviointisuunnitelman (1.2.2024) sivulta 8 ja 9 esitetään poistettavaksi sulkeissa olevat maininnat ”Kainuun tuulivoimamaakuntakaava ehdotus 2035” ja osayleiskaavan kaavaselistukseen (29.5.2024) esitetään lisättäväksi maininta ”Maakuntakaava ei ole vielä lainvoimainen” sivulle 58 Kainuun tuulivoimamaakuntakaavan 2035 yhteyteen sekä esitetään lisättäväksi osallistumis- ja arviointisuunnitelman sivulle 9 ja kaavaselistuksen sivulle 62 pohjavesialueita koskevaan suunnittelumääräykseen kuuluva viimeinen lause ”Alueella tulee huolehtia pohjavesien suojelun ja maa-ainesten ottotarpeen yhteensovittamisesta”.

Kaavanlaatijan vastine: Lausunnon mukaiset muutokset on tehty osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan, joka asetetaan nähtäville osana kaavaehdotusmateriaalia.

Kainuun Ely-keskus 13.9.2024

Luontoarvot

Luonnonarvoihin liittyviä selvityksiä on tehty jo YVA-menettelyn yhteydessä ja täydennetty lisäselvityksin. Lisäksi Kainuun ELY-keskus on myöntänyt luonnonsuojelulain mukaisen poikkeamisen valkolehdokin hävittämiskiellosta. Tämän lisäksi AVI on myöntänyt vesilain mukaisen poikkeamisen kaava-alueelle sijoittuvan lähteen hävittämiseksi.

Kainuun ELY-keskus katsoo, että selvitysten perusteella kaavalla ei ole merkittäviä haitallisia vaikutuksia arvokkaalle lajistolle ja luontotyypeille ja laaditut selvitykset ovat riittäviä huomioiden kaavan tehtävä ja tarkoitus. Selvitysten tulokset ja johtopäätelmät on kaavaluonnoksessa otettu huomioon ja vaikutukset arvioitu riittävällä tavalla. Luonnonsuojelulain säädökset on kaavaluonnoksessa otettu huomioon.

Meluvaikutukset

Viinakorven avolouhoksen reuna-alueelle on yleiskaavaluonnoksessa osoitettu meluntorjuntatarve -merkintä (me). Kainuun ELY-keskus näkisi perusteltuna, että meluntorjuntatarvetta olisi kuvattu tarkemmin, miten tämä on tarkoitus toteuttaa ja tarvittaessa esim. suunnittelumääräyksiä ohjata rakentamista. Meluselvityksen (27.11.2018) melumallinnuksen ennustetilanteessa on käytetty meluvallia.

Kaavanlaatijan vastine: Tieto siitä, että melun leviämistä rajoitetaan melusteiden avulla, jotka voidaan rakentaa esim. murskekasoista tai pintamaasta, ja sijoitetaan lähelle melunlähdeä, on tuotu kaavaselostukseen.

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Kainuun ELY-keskus toteaa, että kaava-alueen rakennuskannan dokumentointi (Timola ja Lantee) on esitetty kaavan tehtävä ja tarkoitus huomioiden riittävästi eikä ELY näe tarvetta lisäselvityksille.

Kaavaselostuksen mukaan Viinakorpi 1 läjityksen suurin korkeustaso on n. 20 metriä (N60+250 m mpy) ja Viinakorpi 2 n. 40 metriä (N60+270 m mpy) ympäristöään korkeampi. Koska kaavassa on tarkoitus määrittellä mm. sivukivien varastointialueiden enimmäiskorkeudet, Kainuun ELY-keskus näkisi perusteltuna, että asia olisi esitetty esim. poikkileikkauskuvoin, miten läjitysalueet sijoittuvat/sopeutuvat ympäristöön. Tulee huomioida, että kaavan vaikutuksia arvioitaessa on todettu, että merkittävin maisemassa erottuva tekijä ovat sivukivialueet, jotka laajenevat ja kohoavat, kun louhoksilla muodostuvaa sivukiviainesta läjitetään.

Kainuun maakuntakaavan suunnittelumääräyksen (EK/ek, kaivos tai kaivoistoimintaa tarkoitettu alue) mukaan toiminnan aiheuttamat ympäristövaikutukset on otettava huomioon myös tuotannon päätyttyä. Kaava-asiakirjojen liitteenä olevassa sulkemissuunnitelmassa (lokakuu 2019) maisemointia on käsitelty hyvin pintapuolisesti. Siten Kainuun ELY-keskus esittää määräyksen antamista sivukivialueiden maisemointiin, jotta em. suunnittelumääräyksen sisältö tulee huomioiduksi ja maisemalliset haitat jäisivät mahdollisimman vähäisiksi.

Yleiskaavamääräyksen mukaan alueelta ei saa kaataa puustoa tai poistaa kasvillisuutta tai maaperän pintakerroksia muutoin kuin mikä kulloinkin on tarpeen rakentamisen tai hankkeen toteuttamisen vuoksi. Kaavaselostuksen mukaan vaikutuksia lähimaisemaan hallitaan jättämällä riittävästi suojaavaa puustoa kaivostoimintojen ja Komulanlammentien sekä asuinrakennusten (Pärnälän asuinkiinteistö apurakennuksineen) väliin. Jotta etenkin vaikutukset asutukseen tulisi huomioiduksi, Kainuun ELY-keskus muistuttaa, että MRL 128 §:n mukaan maisematyöluva voidaan edellyttää yleiskaava-alueella, jos yleiskaavassa niin määrätään. Maisematyölupaa ei edellytetä puiden kaatamiseen yleiskaavassa maa- ja metsätalousvaltaisiksi alueeksi osoitetulla alueella.

Kaavanlaatijan vastine: Kaavaselostukseen on tuotu havainnollistava poikkileikkaus kaavan salliman korkeuden osalta, kaavaratkaisu on ympäristölupa-asiakirjojen mukainen.

Maiseman osalta on annettu kaavamääräys alueen maisemoinnista, joka tulee tehdä vaiheittain lupaehtojen mukaisesti.

Muuta huomioitavaa

Yleiskaavassa alueelle ei ole osoitettu rakennusoikeutta, vaan rakentamisen määrä määräytyy Sotkamon rakennusjärjestyksen kautta. Kuten kaavaselostuksessa on todettu, MRL ei mahdollista yleiskaavan käyttämistä rakennusluvan myöntämisen perusteena tämänkaltaisissa hankkeissa.

Kainuun ELY-keskus muistuttaa, että toimintaan liittyvien rakennusten ja rakennelmien rakentaminen saattaa edellyttää suunnittelutarveratkaisun ennen kuin rakennus-/rakentamislupa voidaan käsitellä.

Alueella sijaitsevan vesilain mukaisen avolähteen hävittämiseksi haettu poikkeamislupa (myönnetty lupapäätöksen 53/2022 yhteydessä). Kaavaselostuksesta saa ristiriitaisen kuvan lupatilanteesta, joten asia on hyvä tarkentaa kaavaehdotusvaiheessa.

Kaavaluonnoksessa on osoitettu ohjeellinen malmin välivarastointialue (var), jonne kaavamääräyksen mukaan saa varastoida malmilouhetta enintään 150 000 t kerrallaan. Kaavaselostuksesta ei ilmene, millä perusteella tällainen rajoite on annettu. Asiaa on hyvä perustella kaavaselostuksessa.

Kaavaselostuksen mukaan hallinto-oikeuden päätöksestä on mahdollista valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tarkennettakoon, että MRL 188 §:n mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Kaavanlaatijan vastine: Lausunnossa mainitut asiat on selvennetty kaavaselostukseen:

- Kaivospiirin laajennuksen alueella sijaitsee vesilain mukainen avolähde, joka poistuu käytöstä ja täytetään hienoainesmoreenilla viranomaisen myöntämän vesilain mukaisen poikkeusluvan turvin.
- Suunnittelualueen länsiosaan on osoitettu malmin välivarastoalue, jolle saa ympäristöluvan mukaisesti varastoida malmilouhetta enintään 150000 t kerrallaan.
- Osayleiskaavan hyväksymispäätöksestä on mahdollista valittaa hallinto-oikeuteen ja hallinto-oikeuden päätöksestä edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. MRL 188 §:n mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.